

TEATR FAOLIYATIDA ZAMONAVIY MENEJMENT TIZIMLARINING NAZARIY ASOSLARI

Yuldashev Ozodjon Fayzullayevich

O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirining kotibiyati boshlig'i

Annotatsiya. Tezisa teatr faoliyatida zamonaviy menejment tizimlarining nazariy asoslari tahlil qilinadi. Teatr muassasasini faqat ijodiy jamoa yoki sahna san'ati markazi sifatida emas, balki strategik rejalashtirish, repertuar siyosati, moliyaviy barqarorlik, tomoshabinlar bilan ishlash, marketing kommunikatsiyasi va institutsional boshqaruv uyg'unligiga tayanuvchi murakkab madaniy tashkilot sifatida o'rganish zarurligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: teatr menejmenti, zamonaviy boshqaruv, repertuar siyosati, madaniyat muassasasi, strategik rejalashtirish.

KIRISH

Teatr faoliyati san'at, madaniyat, ta'lim, ijtimoiy kommunikatsiya va iqtisodiy boshqaruv unsurlarini birlashtiradigan murakkab tizimdir. Teatr sahnasida yaratiladigan badiiy mahsulot aktyor mahorati, rejissyorlik talqini, dramaturgik material, sahna bezagi va tomoshabin idroki orqali vujudga keladi; biroq ushbu ijodiy jarayonning barqaror davom etishi zamonaviy menejment, tashkiliy intizom, moliyaviy rejalashtirish, auditoriya tahlili va strategik boshqaruv mexanizmlariga bog'liq. O'zbekiston teatrlarida zamonaviy menejment tizimlarini nazariy jihatdan asoslash madaniyat sohasidagi islohotlar bilan bevosita aloqador. Prezidentning 2024-yil 22-noyabrdagi PQ-399-son qarorida teatr san'atini rivojlantirish, teatrlar faoliyatini takomillashtirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash, budjet mablag'lari hamda boshqa resurslardan samarali foydalanish, sohaga jahon teatr san'atining ilg'or tajribalari va zamonaviy texnologiyalarini joriy etish maqsadi belgilangan [1].

ASOSIY QISM

Teatr faoliyatida zamonaviy menejment tizimlarining nazariy asosi, avvalo, madaniyat muassasasining ikkiyoqlama tabiatini anglashdan boshlanadi. Bir tomondan, teatr tijorat korxonasi emas, chunki uning asosiy vazifasi foyda olish emas, balki madaniy qadriyat yaratish, estetik tarbiya berish, ijtimoiy ongga ta'sir ko'rsatishdir. Ikkinchi tomondan, teatr resurs, vaqt, xodim, infratuzilma, reklama, chipta savdosi, xizmat sifati va auditoriya bilan ishlash jarayonlarini boshqaradigan tashkilotdir. Shuning uchun teatr menejmenti madaniy missiya va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashi lozim. Madaniyat va san'at sohasini rivojlantirishga oid hujjatlarda teatrlar faoliyatini takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, madaniy xizmat sifatini oshirish masalalari davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida ko'rsatilgan [2].

Teatr menejmentining asosiy nazariy kategoriyalaridan biri strategik rejalashtirishdir. Strategik rejalashtirish teatrning kelajakdagi badiiy yoʻnalishi, tomoshabin auditoriyasi, repertuar tarkibi, moliyaviy manbalari, gastrol siyosati, xalqaro hamkorligi va raqamli rivojlanish dasturini aniqlashga xizmat qiladi. Repertuar siyosati strategik boshqaruvning markaziy boʻgʻini sanaladi. Repertuar tasodifiy tanlovlar yigʻindisi emas; unda milliy dramaturgiya, jahon klassikasi, zamonaviy sahna talqinlari, bolalar va yoshlar uchun spektakllar, eksperimental loyihalar, musiqali va plastik teatr imkoniyatlari mutanosib joylashishi kerak. Repertuarni boshqarishda badiiy kengash, rejissyorlik konsepsiyasi, aktyorlar tarkibi, sahna imkoniyati, tomoshabin segmenti va moliyaviy xarajatlar birgalikda hisobga olinadi.

Teatr boshqaruvida marketing yondashuvi alohida oʻrin tutadi. Sanʼat marketingi oddiy reklama yoki chipta sotish usuli emas, balki tomoshabin ehtiyojini oʻrganish, spektakl haqidagi axborotni toʻgʻri yetkazish, teatr brendini shakllantirish, auditoriya bilan barqaror muloqot yaratish tizimidir. Kotler va Scheff ijro sanʼati muassasalari marketingida tomoshabin bilan ishlash, kommunikatsiya strategiyasi, homiylik va madaniy mahsulotni targʻib etish masalalarini kompleks jarayon sifatida talqin qiladi [4]. Teatrlar uchun yoshlar auditoriyasi, oilaviy tomoshabinlar, talabalar, professional sanʼat ixlosmandlari, xorijiy mehmonlar va raqamli auditoriya alohida segment sifatida oʻrganilishi zarur. Har bir segment teatrga turli kutish bilan keladi; marketing boshqaruvi mazkur kutishlarni tahlil qilib, repertuar, narx siyosati, aloqa kanallari va xizmat koʻrsatish madaniyatini moslashtiradi.

Zamonaviy menejment nazariyasida inson resurslarini boshqarish teatr faoliyatining muhim omili sifatida qaraladi. Teatrdagi ijodiy xodim, texnik xodim, maʼmuriy xodim va xizmat koʻrsatish personalini yagona sahna mahsulotini yaratishda ishtirok etadi. Aktyor, rejissyor, rassom, bastakor, chiroq ustasi, ovoz muhandisi, liboschi, sahna ishchisi, administrator va kassir faoliyati muvofiqlashmaganda, badiiy jarayon sifati pasayadi. Teatr menejeri ijodiy erkinlikni saqlagan holda mehnat intizomi, ichki kommunikatsiya, kasbiy rivojlanish, ragʻbatlantirish va loyiha boshqaruvini tashkil etishi zarur. Byrnes sanʼat menejmentida rejalashtirish, yetakchilik, tashkil etish va nazorat funksiyalari ijodiy muhitga moslashgan shaklda qoʻllanilishi kerakligini taʼkidlaydi [5].

Teatr menejmentining nazariy asoslarida moliyaviy barqarorlik masalasi ham muhim hisoblanadi. Davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash teatrlar uchun zarur poydevor boʻlsa-da, zamonaviy boshqaruv faqat budget mablagʻiga tayanib qolmasligi kerak. Homiylik, grantlar, ijodiy loyihalar, xalqaro festival hamkorligi, pullik xizmatlar, abonement tizimi, raqamli kontent, teatr muzeyi, mahorat darslari, gastrol safarlari va korporativ hamkorlik qoʻshimcha moliyaviy manba boʻlishi mumkin. UNESCO madaniy va kreativ industriyalarni iqtisodiy oʻsish, bandlik, madaniy qiymat hamda tadbirkorlik bilan bogʻliq muhim soha sifatida baholaydi [3]. Teatrlar madaniy-kreativ iqtisodiyot tarkibida qaralganda, ularning boshqaruv modeli ham faqat sarf-xarajatni qoplashga emas, qoʻshimcha qiymat yaratishga yoʻnaltiriladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Teatr faoliyatida zamonaviy menejment tizimlarining nazariy asoslari madaniy missiya, ijodiy jarayon, strategik rejalashtirish, marketing, moliyaviy barqarorlik, inson resurslari va raqamli kommunikatsiya o'rtasidagi tizimli bog'liqlikda namoyon bo'ladi. Teatr boshqaruvi ijodiy jarayonni ma'muriy qolipga solish emas, balki badiiy g'oyaning samarali yaratilishi, targ'ib qilinishi va tomoshabinga yetkazilishini ta'minlaydigan ilmiy-amaliy mexanizmdir. Zamonaviy teatr menejeri san'at mazmunini tushunadigan, iqtisodiy fikrlaydigan, auditoriya bilan ishlay oladigan, raqamli vositalarni qo'llaydigan va ijodiy jamoa salohiyatini muvofiqlashtiradigan mutaxassis bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 22-noyabrdagi PQ-399-son qarori. Teatrlarning jamiyat madaniy hayotidagi rolini kuchaytirish va faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. — Toshkent, 2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son qarori. Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. — Toshkent, 2022.
3. UNESCO. Cultural and Creative Industries: Drivers of Sustainable Development. — Paris: UNESCO, 2026.
4. Kotler P., Scheff J. Standing Room Only: Strategies for Marketing the Performing Arts. — Boston: Harvard Business School Press, 1997. — 576 p.
5. Byrnes W. J. Management and the Arts. — 5th ed. — New York: Routledge, 2014. — 476 p.

